

newsletter

● september 2023

Informačný bulletin pre zamestnancov
v systéme výchovného poradenstva
a prevencie

Obrazok od appointstudio na Freepik.com

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
Cyprichova 42, 831 53 Bratislava

02 4342 0973

sekretariat@vudpap.sk

OBSAH č. 9/23

Úvodník	3
Dávame do pozornosti	3
MŠVVaŠ SR vydalo štandardy odborných činností	3
Podporné materiály pre odborných a pedagogických zamestnancov v školách	4
Pripravili sme pre vás videometodiku k príprave a realizácii projektov	4
Príbúda prípadov kyberšikany. Mladí ľudia nerozlišujú medzi online a offline svetom	5
Nahliadnite do úseku nášho výskumu...	6
Konšpiračné teórie	6
Vypočujte si podcasty „Nahlas o deťoch“	10
Trebá sa už pripravovať na začiatok nového školského roka?	10
Nový školský rok u budúcich prvákov	10
Pozrite si zozrieh z nášho webinára	10
Portfólio zručností ako nástroj kariérovej výchovy detí a žiakov v MŠ a na 1. stupni ZŠ	10
Zaujalo nás...	11
UNICEF spustil kampaň zameranú na odolnosť voči dezinformáciám	11
NIVaM zverejnil katalóg odborných činností a programov vzdelávania na školský rok 2023/2024 ...	11
Riešenie segregácie v školách: podpora inklúzie rómskych komunit	11
Knižné novinky	12
Transgenerační přenos	12
Psychologie rodiny	12

Milí čitatelia,

začína sa nový školský rok a my sa v našich podcastoch sústreďujeme na to, ako naň pripraviť budúcich prvákov. Čo im o škole hovoriť a ako ich pripraviť na prvé školské dni? Dozviete sa v podcastoch **Nahlas o deťoch**. Hneď v úvode dávame do pozornosti, že **MŠVVaŠ SR** na svojej web stránke zverejnilo štandardy odborných činností, ktoré boli vytvorené VÚDPaP-om v rámci národného projektu „Štandardy“ a nadobúdajú platnosť 1.9.2023. Ide o výkonové štandardy odborných činností, obsahové štandardy odborných činností a obsahové štandardy pre diagnostickú činnosť. Sú to historicky prvé štandardy pre odborné činnosti v systéme poradenstva a prevencie a školstve. Majú viesť k záruke, že deti s rozmanitými potrebami a ich rodiny dostanú na celom Slovensku rovnako kvalitnú starostlivosť. Môžete si tiež pozrieť zozrieh z nášho webinára „Portfólio zručností ako nástroj kariérovej výchovy detí a žiakov v MŠ a na 1. stupni ZŠ“, v ktorom si povieme o cieľoch tvorby portfólia, o prípravnej, realizačnej a vyhodnocovacej fáze tohto procesu, o nástrojoch a metódach pre tvorbu výstupov, a tiež o vhodnom prístupe PZ a OZ k deťom a žiakom počas tvorby portfólia. Naša kolegyňa z úseku výskumu sa s nami podelila o príspevok, v ktorom je bližšie vysvetlený ďalší z konštruktov projektu „HoDeKoProM - Vnímanie hoaxov, dezinformácií, konšpirácií a propagandy medzi mladými ľuďmi“, tentoraz zameraný na konšpirácie a konšpiračné teórie. Ak vás zaujíma problematika kyberšikany, čo je téma neustále aktuálna, môžete si prečítať rozhovor s našou kolegyňou PhDr. Evou Smikovou, PhD. S kyberšikanou sa totiž stretávajú mnohí mladí ľudia a školopovinné deti na Slovensku čelia šikane čoraz viac. Dôležité však je, aby deti a mladí ľudia nezostávali na tieto problémy sami. A v závere na vás už tradične čakajú novinky z pultov kníhkupectiev.

Príjemné čítanie.

Dávame do pozornosti

MŠVVaŠ SR vydalo štandardy odborných činností

[MŠVVaŠ SR](#) na svojej stránke zverejnilo štandardy odborných činností, ktoré nadobúdajú platnosť 1.9.2023. Výkonové štandardy odborných činností, obsahové štandardy odborných činností a obsahové štandardy pre diagnostickú činnosť **boli vytvorené VÚDPaP-om v rámci národného projektu „Štandardy“** v rokoch 2019-2023. Ide o historicky prvé štandardy pre odborné činnosti v systéme poradenstva a prevencie a školstve. Majú viesť k záruke, že deti s rozmanitými potrebami a ich rodiny dostanú na ce-

lom Slovensku rovnako kvalitnú starostlivosť. Štandardy sú tvorené v záujme detí a ich rodín, ale nositeľom tejto zmeny sú všetci odborní a pedagogickí zamestnanci v školských podporných tímoch, zariadeniach poradenstva a prevencie a v špeciálnych výchovných zariadeniach. Tvorené boli preto práve v spolupráci s expertmi a expertkami zo systému poradenstva a prevencie, školských podporných tímov, či akademickej obce. Štandardy prešli rozsiahlym participatívnym procesom tvorby, pripomienkovania či overovania v praxi, z ktorého vzišlo množstvo pozitívnych spätných väzieb. Zároveň budú predmetom aktualizácie, ktorej podklad budú tvoriť skúsenosti a cenné potrehy z praxe.

MŠVVaŠ SR štandardy zverejnilo [TU](#).

Informácie k štandardom a nástroje pre podporu implementácie štandardov nájdete aj [TU](#).

02 4342 0973

sekretariat@vudpap.sk

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
Cyprichova 42, 831 53 Bratislava

Podporné materiály pre odborných a pedagogických zamestnancov v školách

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie **v rámci národných projektov „Štandardy“ a „Usmerňovať pre prax“**, ktoré boli realizované v rokoch 2019-2023, **vydal viac ako 150 odborných materiálov** a ďalšie **desiatky webinárov a podcastov**. Materiály poskytujú oporu pre školské podporné tímy, ale aj učiteľky a učiteľov pri inkluzívnom prístupe, vzájomnej spolupráci, riešení krízových situácií, či prejavov šikany.

Nájdete medzi nimi manuály pre začínajúcich odborných a pedagogických zamestnancov a zamestnankyne, konkrétne postupy pri riešení špecifických potrieb detí, inšpiratívne návody ako aj nástroje užitočné pri rozvoji inštitúcie pre riaditeľov a riaditeľky.

K začiatku školského roka ponúkame prehľad všetkých materiálov, webinárov aj podcastov týkajúcich sa školského prostredia na [TOMTO ODKAZE](#).

(Dokumenty, webináre a stránky sa vám zobrazia kliknutím na odkaz, text, alebo obrázok v prezentácii).

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

www.esf.gov.sk
www.minedu.sk

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

www.esf.gov.sk
www.minedu.sk

Pripravili sme pre vás videometodiku k príprave a realizácii projektov

Pri skvalitňovaní poradenskej starostlivosti je získanie finančných prostriedkov nad rámec štátneho rozpočtu jednou z možností, ako si vedia zariadenia poradenstva a prevencie a špeciálne výchovné zariadenia naplniť potreby svojho inštitucionálneho rozvoja a pružne reagovať na možné systémové zmeny, ako aj na neočakávané krízové a spoločensko-politické situácie. K podporným [nástrojom pre prípravu a realizáciu projektov](#) preto pridávame [videometodiku](#), ktorá dopĺňa textovú príručku a vizuálne prehľadným spôsobom poskytuje napr. informácie:

- základnej projektovej terminológii, procesoch, fázach tvorby projektu,
- o tom, ako požiadať o grant/nenávratný finančný prostriedok,
- o realizácii, monitoringu a ukončovaní projektov...

Veríme, že video spolu s textovou príručkou vám prinesú inšpiráciu a podporia vašu motiváciu pri tvorbe projektov a rozvoji vašej organizácie.

02 4342 0973

sekretariat@vudpap.sk

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
Cyprichova 42, 831 53 Bratislava

Pribúda prípadov kyberšikany.
Mladí ľudia nerozlišujú medzi online a offline svetom

Prečítajte si [rozhovor](#) s našou psychologičkou **PhDr. Evou Smikovou, PhD.** Okrem iného sa dozviete aj to, že:

- Za viac šikany v školách môže aj dištančná výučba počas pandémie.
- V každej desiatej škole ju riešia na mesačnej báze.
- Narastajú počty prípadov aj kyberšikany, mladí ľudia nerozlišujú medzi online a offline svetom.

Na začiatku každého školského roka prichádza do všetkých tried, novým žiakom sa predstaví a starým pripomenie, že so svojimi problémami sa môžu obrátiť práve na ňu. **Miroslava Majdová** je **školská psychologička v Spojenej škole sv. Františka Assiského** v Malackách.

Vzťahy medzi spolužiakmi vedia byť pomerne komplikované, no ako sama hovorí, snaží sa ich motivovať k vzájomnej všímvosti a empatii. „Tento rok sa viackrát stalo, že prišli deti, ktoré mali obavu o spolužiaka v triede. Videli nejaký problém, poukázali naň a vždy sa potvrdilo, že ide o niečo vážne,“ hovorí Majdová.

Šikanu podľa nej školáci zväčša priamo nepomenúvajú, sťažujú sa na to, že sú vyčleňovaní z kolektívu, alebo im niekto robí zle. Dôležité je všimnúť si aj správanie dieťaťa, ktoré sa prišlo zdôveriť, a problém priamo definovať. „Takýchto prípadov je veľmi veľa, všetky som nestíhala riešiť, a preto od septembra do našej školy nastúpi ďalšia pani psychologička,“ vysvetlila.

Riešia ju každý mesiac

Školopovinné deti na Slovensku čelia šikane čoraz viac. K jej najčastejším prejavom patrí výsmech, urážky či vylučovanie z kolektívu. **Vyplyva to z posledného prieskumu Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie**, ktorého výsledky ukázali, že v školskom roku 2019/2020 sa tieto incidenty riešili takmer na 90. per-

centách škôl. V porovnaní s predošlým prieskumom z roku 2016 počet takýchto prípadov rastie, aj keď ústav neuvádza o koľko. *Situácia je najvážnejšia pri základných školách, no neobchádza ani starších žiakov.* Najmenej podobných prípadov sa vyskytuje v mestách s vyšším počtom obyvateľov, regionálne hlavne v Košickom, Banskobystrickom a Trnavskom kraji.

Na stredných školách sa šikanovanie objavovalo raz alebo dvakrát za rok, no výrazne viac základných škôl priznalo, že podobné výtržnosti riešia na polročnej až mesačnej báze. Prítomnosť tohto javu v školách súvisí s viacerými faktormi a v poslednom období k tomu určite prispela aj forma výučby počas pandémie a s tým spojený aj nárast kyberšikanovania. Psychologička Eva Smiková z výskumného ústavu upozorňuje, že sa to môže začať aj nevedomými reakciami učiteľa, či poznámkou k výzoru žiaka vyrieknutou v kolektíve, ktorej sa neskôr chytia ostatní spolužiaci.

Trestanie bitkou je zbytočné

„Pedagógovia si majú všimnúť prejavy a správanie žiakov kontinuálne, aby zachytili už prvé signály, a vtedy je možná práca s celou triedou,“ **vysvetlila Smiková.**

Prevenia je v tomto smere nevyhnutná a riaditelia zodpovedajú aj za vytvorenie celoškolskej stratégie pre túto oblasť. Pri konkrétnom odhalení šikanovania by mal učiteľ predovšetkým zachovať pokoj.

Jeho rozčúlená reakcia môže byť zdrojom zábavy pre agresorov, zvýšiť ich prestíž a pozíciu v triede. Psychologička tiež pripomína, že je nutné jasne odsúdiť čin, nie samotného vinníka, a každý vážny prípad oznámiť vedeniu školy.

Obete s vyhľadaním pomoci neraz otáľajú. Boja sa, že rodičia alebo pedagógovia budú ich situáciu zľahčovať, alebo sa po konfrontovaní vinníka celý stav ešte zhorší. V takých prípadoch sa často obracajú na anonymné linky pomoci, akou je aj IPčko. Len v prvej polovici tohto roka už riešili takmer 97-tisíc konverzácií s prosbou o radu a veľká väčšina z nich prebehla s mladými ľuďmi do 30 rokov.

Fatálne následky

Šikana sa pritom netýka len školského prostredia, pretavuje sa aj do online sveta, a tým ťažšie pred ňou obeť uniká. Problémy spojené s internetovým dianím rieši

mládež v porovnaní s vlašajškom oveľa intenzívnejšie.

„V rámci tém, ktoré sú spojené s online prostredím, bola najvýraznejšie zastúpená práve téma kyberšikanovania. Mladí ľudia nerozlišujú online a offline, je to pre nich jeden rovnocenný svet,“ vysvetlil Marek Madro, psychológ a riaditeľ občianskeho združenia IPČko.

Je nevyhnutné, aby deti na tieto problémy neostávali sami. Ak aj vedenie školy alebo rodičia nereagujú, treba sa obrátiť na konkrétneho učiteľa, školskú psycholo-

gičku, či príbuzného alebo priateľa.

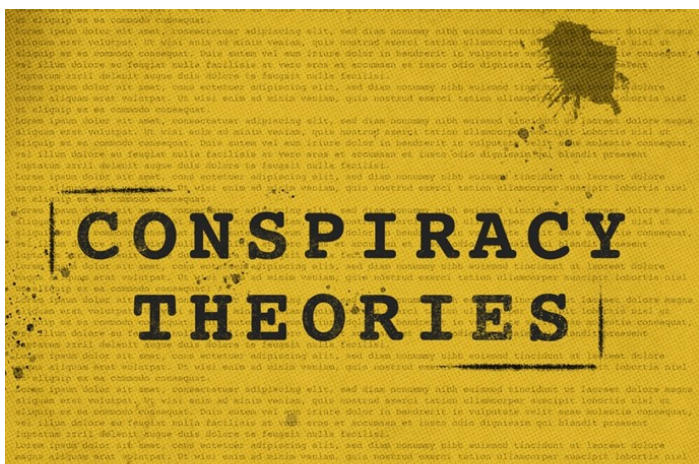
Deti a mladí sa so zložitými situáciami vyrovnávajú ťažšie ako dospelí. Podľa riaditeľa IPČka nemajú dostatočne vyvinutý mozog na domyslenie následkov, ani toľko zvládacích stratégií, aby sa s ťažkosťami vyrovnali tak ako starší ľudia. Ak im to nejde vyriešiť samým, hľadajú pomoc, ak ju nedostanú, konajú impulzívne, radikálne až fatálne.

Nahliadnite do úseku nášho výskumu...

Konšpiračné teórie

(Jarmila Zsírosová)

V predošlom čísle nášho Newslettera bol predstavený projekt „HoDeKoProM - Vnímanie hoaxov, dezinformácií, konšpirácií a propagandy medzi mladými ľuďmi“, boli popísané jeho ciele, objasnené základné HoDeKoPro pojmy a načrtnuté riešenia, ako týmto skresľujúcim informáciám odolávať. V nasledujúcom príspevku bude bližšie vysvetlený ďalší z konštruktov HoDeKoPro, konkrétne bude zameraný na konšpirácie a konšpiračné teórie.

Pojmy konšpirácia a konšpiračná teória sa často zamieňajú, resp. sa vnímajú ako synonymá. Je však medzi nimi rozdiel, ktorý je dôležité si uvedomovať. **Konšpirácie** sú charakterizované ako tajné sprisahania dvoch alebo viacerých mocných aktérov v snahe získať politickú alebo ekonomickú moc, porušovať práva, či stanovené dohody, zdržiavať dôležité informácie, alebo meniť základné inštitúcie (Keeley, 1999; Pigden, 1995 in Douglas et. al., 2019). Nakoľko sú však spojené s ťažkosťami zrealizovať

dané plány a udržať ich v tajnosti, majú tendenciu zlyhať. Keď sa takéto konšpirácie odhalia, sú považované za skutočné a reálne sprisahania (Dai & Handley-Schachler, 2015; Grimes, 2016; Levy, 2007 in Douglas et. al., 2019). **Konšpiračné teórie** predstavujú pokusy o alternatívne vysvetlenia príčin historických alebo súčasných spoločenských či politických udalostí, za ktoré sú zodpovedné isté skupiny ľudí vnímané ako mocné a zlomyseľné. Tieto skupiny konajú tajne, vo svoj vlastný prospech a proti spoločnému dobru (Douglas et. al., 2019; Uscinski, 2018 in Mahl, Schäfer & Zeng, 2023). Jednou z charakteristík konšpiračných teórií je istá nemožnosť ich vyvrátenia, hoci existujú dostatočné protidôkazy. Akýkoľvek pokus o preukázanie ich nepravdivosti je vnímaný ako dôkaz zakrývania pravdy (O'Mahony et. al., 2023). Rozdiel medzi týmito dvoma pojmami je možné zhrnúť tak, že zatiaľ čo konšpirácia odkazuje na skutočný kauzálny reťazec udalostí, konšpiračná teória sa týka obvinenia zo sprisahania, ktoré môže alebo nemusí byť pravdivé.

Dlho boli konšpiračné teórie považované za pomerne neškodné fenomény, existovali len ako isté presvedčenia, ktorým ľudia v tichosti verili, no len zriedka na základe nich aj konali. Posun v ich vnímaní nastal po zmenách v mediálnom ekosystéme, najmä rozvojom platforiem sociálnych médií, kedy konšpiračné teórie prenikli do online komunikácie, pop-kultúry, či dokonca spravodajstva a politickej rétoriky, a došlo tak k ich zvýšenej viditeľnosti a rýchlejšiemu šíreniu medzi veľkú masu ľudí (Uscinski, 2018; Wood a Douglas, 2015; Waisbord, 2018; Bell & Bennion-Nixon, 2000; Mede & Schäfer, 2020 in Mahl, Schäfer & Zeng, 2023). To umožnilo konšpiračným komunitám rásť, rozširovať sa a podnecovať rovnako zmýšľajúcich jednotlivcov k vzájomnej podpore a spájaniu sa (DeWitt et. al., 2018 in Mahl, Schäfer & Zeng, 2023).

Za posledné desaťročia sa dostalo do popredia mnoho konšpiračných teórií. Z najvýznamnejších možno spomenúť tie, ktoré sa viažu na útoky z 11. septembra, klimatické zmeny, očkovanie, či tie najaktuálnejšie ako pandémie COVID-19 a vojna na Ukrajine (Mahl, Schäfer & Zeng, 2023). V auguste 2023 bol zverejnený exkluzívny prieskum agentúry MEDIAN SK pre RTVS, podľa ktorého približne tretina Slovákov a Sloveniek verí niektorým z najrozšírenejších konšpiračných teórií. Napr. 36% z opýtaných považuje za pravdivé, že útoky z 11. septembra 2001 boli nariadené vládou USA, 34% verí v utajovanie existencie UFO pred verejnosťou a 30% je presvedčených, že lietadlá vypúšťajú chemické látky so zámerom vyvolať škodlivý účinok u ľudí (Lisá, 2023). Ako je možné si všimnúť, konšpiračné teórie nie sú viazané len na istý konkrétny odbor, ale ich okruh tém je rozšírený do mnohých sfér, akými sú veda, medicína, životné prostredie, či kultúrne a politické záležitosti (Mahl, Schäfer & Zeng, 2023).

Výskumy naznačujú (Brotherton, French & Pickering, 2013; Imhoff & Bruder, 2014; Moscovici, 1987; Uscinski & Parent, 2014 in Douglas et. al., 2019), že u ľudí môže existovať sklon alebo predispozícia ku konšpiračnému mysleniu. Zistilo sa, že ľudia, ktorí verili konkrétnym konšpiračným teóriám, verili aj ďalším, často aj úplne nesúvisiacim, zatiaľ čo iní neverili žiadnym (Goertzel, 1994; Wood, Douglas, & Sutton, 2012 in Douglas et. al., 2019). Zdá sa, že konšpiračné presvedčenia sú súčasťou jedného systému viery, v rámci ktorého sa sieť myšlienok vzájomne podporuje a dopĺňa. Tí, ktorí veria v istú konkrétnu konšpiračnú teóriu sa často obracajú aj k ďalším, aby podporili argumenty pre spochybňovanie oficiálnych vysvetlení. Uprednostňujú tak alternatívne výklady udalostí alebo javov, nakoľko nedôverujú oficiálnym aktérom (Boudry & Braeckman, 2011; Keeley, 1999 in Douglas et. al., 2019). Pre pochopenie fenoménu konšpiračných presvedčení je potrebné sa bližšie pozrieť na motívy, pre ktoré ľudia inklinujú k teóriám a aké funkcie pre jednotlivcov plnia.

Motívy viery v konšpiračné teórie

Výskumy sa vo veľkej miere zameriavajú na skúmanie psychologických faktorov, ktoré by vysvetlili motívy, pre ktoré ľudia veria konšpiračným teóriám. Medzi tie základné možno zaradiť zaujatosť voči skupinám mocných jednotlivcov alebo oficiálnym inštitúciám (Wood, Douglas & Sutton, 2012; Imhoff & Lamberty, 2018 in Douglas et. al., 2019). Konšpiračné teórie ľu-

dom pomáhajú naplňovať túžbu pochopiť svet, porozumieť kritickým udalostiam vyskytujúcim sa v spoločnosti a zjednodušiť komplexnosť reality (Andrei et. al., 2019; van Prooijen & Douglas, 2017; van den Bulck & Hyzen, 2020; Mocanu et. al., 2015 in Mahl, Schäfer & Zeng, 2023).

Ponúkajú tak uspokojenie sociálno-psychologických motívov, ktoré autori Douglas, Sutton a Cichock (2017 in Douglas et. al., 2019) rozdelili do troch kategórií, a to na epistemické a existenciálne a sociálne motívy, ktoré si ľudia inklinujú ku konšpiračným teóriám ani nemusia uvedomovať.

Epistemické motívy alebo motívy poznania, možno charakterizovať, ako túžbu po porozumení, presnosti a subjektívnej istote. Konšpiračné teórie sa javia byť príťažlivé pre jednotlivcov, ktorí hľadajú zmysel v spoločensko-politických udalostiach alebo presnosť a vzorce vo svojom okolí. Konšpiračné teórie im tak poskytujú vnútorne konzistentné vysvetlenia v situáciách plných rozporov a nejasností. Výskumy naznačujú, že viera v konšpiračné teórie sa zvyšuje v podmienkach neistoty alebo po významných udalostiach, ktorých svetské vysvetlenia nie sú pre jednotlivcov dostatočne uspokojivé a nenapĺňajú tak potrebu kognitívneho uzavretia (van Prooijen & Jostmann, 2013; Leman & Cinnirella, 2013; Marchlewska, Cichocka, & Kossowska, 2018 in Douglas et. al., 2019). V snahe porozumieť týmto nejasným okolnostiam pátrajú po ďalších odpovediach, no možno im chýbajú dostatočné kognitívne nástroje, ktoré by im pomohli tieto potreby naplniť racionálnejšími prostriedkami.

Viera v konšpiračné teórie bola spojená napr. s nižšou úrovňou analytického a racionálneho myslenia (Swami et. al., 2014; Ståhl & van Prooijen, 2018; Mikušková, 2017 in Douglas et. al., 2019), s omylom konjunkcie, čo je chyba pravdepodobnostného uvažovania, pri ktorej ľudia preceňujú pravdepodobnosť súbežných udalostí (Brotherton & French, 2015; Dagnall et. al., 2017 in Douglas et. al., 2019), alebo preceňujú svoje schopnosti porozumieť zložitým kauzálnym javom (Vitriol & Marsh, 2018 in Douglas et. al., 2019). Ďalšie výskumy poukázali, že projekcia vlastného osobného presvedčenia na druhých alebo prijímanie len informácií, ktoré potvrdzujú jednotlivcove názory (neobjektívna asimilácia) taktiež súvi-

sia s tendenciou podliehať konšpiračným teóriám (Douglas & Sutton, 2011; McHoskey, 1995; Thorson, 2015 in Douglas et. al., 2019).

Ďalšiu skupinu motívov tvoria **existenciálne motívy**, ktoré predstavujú túžbu po kontrole a bezpečí v časoch, kedy ľudia cítia ohrozenie. Konšpiračné teórie im pomáhajú tieto existenčné potreby kompenzovať a nadobudnúť späť istý pocit kontroly (Douglas et. al., 2019). Štúdie naznačujú, že konšpiračné presvedčenia sú spojené s pocitmi bezmocnosti, s existenciálnou úzkosťou alebo obavami z ekonomickej situácie (Abalakina-Paap et. al., 1999; Pratt, 2003; Zarefsky, 2014; Newheiser, Farias & Tausch, 2011; Parsons et. al., 1999 in Douglas et. al., 2019). Ďalšie zistenia poukázali na nízky pocit kontroly v socio-politickej oblasti. Ľudia inklinujúci ku konšpiračným teóriám vnímali hrozby v sociálnom systéme, v ktorom žili, či prežívali odcudzenie od politického sveta (Bruder et. al., 2013; Federico, Williams & Vitriol, 2018; Jolley, Douglas & Sutton, 2018; Abalakina-Paap et. al., 1999; Nyhan & Zeitzoff, 2018 in Douglas et. al., 2019).

Poslednou kategóriou sú **sociálne motívy**, ktoré naplňujú túžbu zachovať si pozitívny obraz o sebe alebo svojej sociálnej skupine. Štúdie ukázali, že existuje isté prepojenie medzi konšpiračnými presvedčeniami a narcizmom, či sociálno-psychologickou potrebou cítiť sa jedinečne. Vďaka konšpiračným teóriám ľudia nadobúdajú pocit, že majú vzácne, dôležité informácie, ktoré iní nemajú, a to im dodáva pocit výnimočnosti a zvyšuje sebavedomie (Golec de Zavala, 2016; Imhoff & Lamberty, 2017; Lantian et. al., 2017 in Douglas et. al., 2019). Dôležité je aj pozitívne vnímanie vlastnej sociálnej skupiny, akou je napr. národ, náboženská alebo politická skupina. Konšpiračné teórie sú vo väčšej miere rozšírené medzi členmi skupín s nižším postavením, ktoré využívajú teórie na vysvetlenie svojho znevýhodneného statusu a sú v presvedčení, že silné, privilegované skupiny konšpirujú voči ich dobru (Abalakina-Paap et. al., 1999; Crocker et. al., 1999; Goertzel, 1994 in Douglas et. al., 2019). Konšpiračné presvedčenia sa zvyšovali, ak mali jednotlivci osobné skúsenosti napr. s diskrimináciou alebo policajným obťažovaním (Simmons & Parsons, 2005 in Douglas et. al., 2019). Viera v mimoskupinové sprisahania teda môže byť živá skúse-

nosťami nespravodlivého zaobchádzania so sociálnou skupinou. Preto je dôležité vnímať politické, sociálne a historické súvislosti, ktoré spôsobujú, že konšpiračné teórie sa týmto skupinám zdajú byť pravdepodobné (Briggs, 2004; Nattrass, 2013 in Douglas et. al., 2019). Vysoká viera v konšpiračné teórie je však podmienená narcistickou zložkou, ktorá pomáha utvrdzovať sebaobraz vlastnej skupiny prostredníctvom očierňovania skupín vonkajších, ktorým je prisudzovaná vina za ťažké životné situácie a inak nevysvetliteľné udalosti (Uscinski & Parent, 2014 in Douglas et. al., 2019).

Uvedené motívy môžu byť na pozadí inklinácie ku konšpiračným presvedčeniam, ktoré by mali jednotlivcom pomôcť pri naplňovaní ich psychologických potrieb. O efektívnosti tejto stratégie je však možné pochybovať, nakoľko skúsenosti skôr naznačujú, že konšpiračné teórie majú negatívne dopady na spoločnosť, či zdravie (van Mulukom et. al, 2022). Preto je dôležité zamerať sa na metódy, ktoré by mohli pomôcť k zvýšeniu odolnosti podliehať takýmto presvedčeniam.

Intervencie na zníženie viery v KT

Len málo výskumov sa venovalo skúmaniu metód na zmiernenie podliehaniu konšpiračným teóriám. Cian O'Mahony spolu s kolegami (2023) zrealizovali systematický prehľad dostupných štúdií, s cieľom identifikovať jednotlivé intervencie a ich účinnosť. Nasledujúce typy intervencií neboli navrhnuté len na ovplyvňovanie konšpiračných presvedčení, ale aj na znižovanie dopadov dezinformácií a iných falošných správ vo výskumných podmienkach.

Prvou kategóriou intervencií sú tzv. **informačné očkovania**, ktoré pozostávajú z poskytnutia oslabenej formy

konšpiračného argumentu spolu s bodmi, ktoré vyvracajú tvrdenia v argumente, a to ešte pred vystavením účastníkov/čky výskumu konšpiračným teóriám. Respondenti/ky vykazovali nižšiu vieru v konšpiračné presvedčenia v porovnaní s kontrolnou skupinou, ktorej boli poskytnuté priame protiargumenty až po vystavení konšpiračným teóriám (Lewandowsky & van der Linden, 2021; Banas & Miller, 2013; Roozenbeek & van der Linden, 2019; van der Linden, Roozenbeek & Compton, 2020 in O'Mahony et. al., 2023). Tieto výsledky naznačujú, že najefektívnejšie zásahy boli tie, ktoré sa uskutočnili predtým, ako boli účastníci/čky vystavení/é konšpiračným presvedčeniam v porovnaní s tradičnými protiargumentmi, ktoré boli uvedené po vystavení účastníkov/čky konšpiračným teóriám (O'Mahony et. al., 2023).

Primingové zásahy experimentálne manipulujú so psychologickými stavmi respondentov/iek pred dopytovaním sa na ich konšpiračné presvedčenia. Išlo o aktivity ako riešenie úloh zameraných na analytické myslenie, kritické myslenie a sústredenie, alebo intervencie na ovplyvnenie afektívneho stavu respondentov/iek, napr. znižovaním pocitu vylúčenia a dodaním pocitu kontroly (Swami et. al., 2014; Poon, Chen & Wong, 2020; Bonetto et. al., 2018 in O'Mahony et. al., 2023). Výsledky priniesli zistenie, že podobné úlohy pred vystavením konšpiračným teóriám zmiernili náchylnosť účastníkov/čiek podľahnúť konšpiračným presvedčeniam v porovnaní s kontrolnou skupinou (O'Mahony et. al., 2023).

Ďalšie prístupy, označované ako **naratívne presvedčanie**, využívajú silu príbehov na konfrontáciu s konšpiračnými teóriami. Základnou hypotézou je, že neoficiálny a naratívny charakter konšpiračných teórií je pre ľudí atraktívnejší ako objektívny charakter vedeckých dôkazov. Pozitívne, ale aj negatívne osobné skúsenosti jednotlivcov boli presvedčivejšie ako vedecké tvrdenia (Lazić & Žeželj, 2021; Xu, 2019 in O'Mahony et. al., 2023).

Uvedené intervencie zaznamenali istý efekt pri znižovaní viery v konšpiračné teórie vo výskumnom kontexte, ich skutočná účinnosť v reálnom svete je však diskutabilná. Navyše, intervencie skúmali len krátkodobé účinky a nebolo overované, či priaznivý dopad zostal aj po istom čase konzistentný. Ako najúčinnnejšie sa javili byť intervencie zamerané na rozvoj kritického a analytického

myslenia, no žiadne z týchto intervencií neposkytnú jednoduché riešenia pre zmenu konšpiračných presvedčení (O'Mahony et. al., 2023). Preto je potrebné sa konzistentne venovať vzdelávaniu v oblasti kritického myslenia, digitálnej gramotnosti, ale aj sociálnym zručnostiam, aby sa komplexne pokryli kritické elementy, ktoré zapríčiňujú inklináciu ku konšpiračným teóriám.

Projekt „HoDeKoProM - Vnímanie hoaxov, dezinformácií, konšpirácií a propagandy medzi mladými ľuďmi“ je podporený programom Erasmus + v rámci kľúčovej akcie „KA2 - Malé partnerstvá v sektore mládeže“.

Použitá literatúra

Douglas, K. M. (2019). Understanding Conspiracy Theories. *Advances in Political Psychology*, 40(1), 3-35. doi: 10.1111/pops.1256.

Lisá, A. (2023). Najrozšírenejším konšpiračným teóriám verí až tretina Slovákov. Dáva im to pocit výnimočnosti, hovorí psychologička [online]. Správy RTVS [cit. 11.8.2023]. [Dostupné TU](#).

Mahl, D., Schäfer M.S. & Zeng, J. (2023). Conspiracy theories in online environments: An interdisciplinary literature review and agenda for future research. *new media & society*, 25(7) 1781–1801. doi: 10.1177/14614448221075759.

O'Mahony, C. et. al. (2023). The efficacy of interventions in reducing belief in conspiracy theories: A systematic review. *PLoS ONE*, 18(4), 1-18. doi: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0280902>

van Mukulom, V. et. al. (2022). Antecedents and consequences of COVID-19 conspiracy beliefs: A systematic review. *Social Science & Medicine*, 30. ISSN 0277-9536. doi: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.114912>

UYOČUJTE SI PODCASTY — NA HLAS O DEŤOCH

Treba sa už pripravovať na začiatok nového školského roka?

„Nie som zástancom toho, aby sa dieťa učilo dopredu, ešte pred nástupom do školy,“ hovorí psychologička Výskumného ústavu detskej Mgr. Beáta Sedláčková. Podľa nej je oveľa dôležitejšie postupne upravovať denný režim, ako si s deťmi na konci prázdnin opakovať učivo. Vypočujte si ju v našom [podcaste](#).

Nový školský rok u budúcich prvákov

Začína sa nový školský rok a my sa v našom [podcaste](#) sústreďujeme na to, ako naň pripraviť budúcich prvákov. Čo im o škole hovoriť a ako ich pripraviť na prvé školské dni? Hovorí psychologička Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie PhDr. Eva Smíková, PhD.

Pozrite si zozrieh z nášho webinára

Interaktívny webinár je zameraný na proces tvorby portfólia zručností z pohľadu kariérovej výchovy. Priopomenieme si význam a princípy kariérovej výchovy v MŠ a na 1. stupni ZŠ, povieme si o cieľoch tvorby portfólia, o prípravnej, realizačnej a vyhodnocovacej fáze tohto procesu, o nástrojoch a metódach pre tvorbu výstupov, a tiež o vhodnom prístupe PZ a OZ k deťom a žiakom počas tvorby portfólia. Dotkneme sa aj dôležitosti spolupráce a vhodnej komunikácie s rodičmi v tejto téme. V diskusii sa venujeme zdieľaniu dobrej praxe a ponúkame aj inšpirácie v podobe súvisiacich zdrojov.

Portfólio zručností ako nástroj kariérovej výchovy detí a žiakov v MŠ a na 1. stupni ZŠ

Ak ste sa webinára nemohli zúčastniť, môžete si ho pozrieť [TU](#).

UNICEF spustil kampaň zameranú na odolnosť voči dezinformáciám

Ako sa brániť dezinformáciám, ktoré môžu zavádzať a škodiť? UNICEF pripravil štyri články na túto tému, vrátane grafických materiálov, ktorých cieľom je posilniť schopnosť čeliť dezinformáciám. V publikovaných článkoch sa zameriava na to, ako identifikovať dezinformáciu, ako podporiť kritické myslenie, ako si overovať informácie a čo robiť, ak je niekto iný nesprávne informovaný.

Články nájdete [TU](#).

NIVaM zverejnil katalóg odborných činností a programov vzdelávania na školský rok 2023/2024

[Národný inštitút vzdelávania a mládeže](#) je v novom školskom roku 2023/2024 pripravený ponúknuť školám, školským zariadeniam a zariadeniam sociálnej pomoci kvalitný, inkluzívny a moderný systém formálneho a neformálneho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov. Cieľom je „spoločne plniť výzvy a ciele pripravovanej kurikulárnej reformy základného vzdelávania a riešiť úlohy, ktoré budú smerovať ku skvalitňovaniu výchovno-vzdelávacieho procesu a rozvoju škôl, školských zariadení a zariadení sociálnej pomoci“.

Riešenie segregácie v školách: podpora inklúzie rómskych komunít

Segregácia v školách predstavuje v mnohých štátoch Európy problém, ktorý má neprimeraný vplyv na menšiny, ako napr. rómske komunity, ktoré ňou môžu byť ohrozené. Neustále pretrvávajúce predsudky voči Rómom a sociálna marginalizácia „viedli k výrazným rozdielom vo vzdelávaní. V dôsledku obmedzeného prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu, mnohé rómske deti čelia vyššej miere predčasného ukončenia školskej dochádzky (70 % v porovnaní s 9,7 % zvyšku obyvateľstva)“.

Zaujalo nás...

Viac informácií nájdete [TU](#).

02 4342 0973

sekretariat@vudpap.sk

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
Cyprichova 42, 831 53 Bratislava

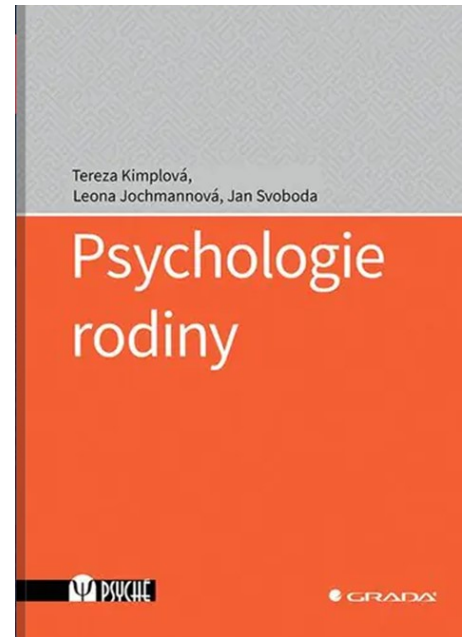
Knižné novinky

Transgenerační přenos

Autori: Marek Preiss, Daniela Vizinová
Grada, 2023

Kniha je určená odborníkom aj študentom, ktorí sa zaujímajú o spôsoby a podoby prenosu životných skúseností, obzvlášť tých traumatických, do ďalších generácií. Psychologické prostriedky prenosu dopĺňa o výklad genetických a epigenetických mechanizmov. Nechýbajú ani poznatky o priebehu a výsledkoch psychoterapie transgeneračného prenosu, či znalosti o dopadoch utečenectva, vojen a genocíd.

Psychologie rodiny

Autori: Tereza Kimplová, Leona Jochmannová,
Jan Svoboda
Grada, 2023

Publikácia je určená učiteľom a pracovníkom v pomáhajúcich profesiách, prináša aktuálne poznatky z oblasti psychológie rodiny a nadväzných tém. Kapitoly sú zostavené tak, aby kopirovali vývinovú líniu človeka a ľudské vzťahy, pri súčasnom zdôraznení ich limitov, ktoré plynú zo zákonitostí ľudskej psychiky a súvisiaceho správania a konania, vrátane dôsledkov prežitých traumatizujúcich udalostí. Priestor je, okrem iného, venovaný témam, ako sú rodiny so špecifickými potrebami, týranie a zneužívanie detí, odkladanie materstva, zamestnanosť žien, výber partnera, formy starostlivosti o dieťa po rozvode, formy náhradnej rodinnej starostlivosti, či vplyv rodiny a výchovných štýlov na vývin dieťaťa.

Sledujte nás.

02 4342 0973

sekretariat@vudpap.sk

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
Cyprichova 42, 831 53 Bratislava